

KAN MAN UD FRA DRIFTSBUREAUETS REGNSKABSMATERIALE BEREGNE, HVILKEN JORDBRUGSTYPE DER BETALER PRODUK- TIONSFAKTORERNE BEDST?

I.

Bemærkninger til Departementschef Adolph Jensen.

Af Jørgen Pedersen.

I dette Tidsskrift Aargang 1930 S. 386 ff. har Departementschef Adolph Jensen givet et Bidrag til Løsningen af Spørgsmaalet om de forskellige Jordbrugstypers økonomiske Betydning. Da Forfatterens kritiske Bemærkninger om andre, der har behandlet Emnet, bl. a. er møntet paa mig, og da jeg desuden nærer en naturlig Interesse for Spørgsmaalet, skal jeg gøre et Par Bemærkninger i Anledning af den nævnte Artikel.

Jeg er enig med Departementschefen i, at hvad det gælder er at sammenstille Bedriftens Udbytte med den Indsats, som har fremkaldt dette Udbytte. Jeg har imidlertid i min Bog paavist, at det ikke er muligt paa Grundlag af Regnskaberne at finde et af Udbyttet uafhængigt fælles Udtryk for de forskellige Faktorer, der udgør denne Indsats. Dette er ikke, saaledes som Departementschefen synes at mene, en praktisk Vanskelighed, men derimod en teoretisk Vanskelighed, som gør en Løsning logisk umulig, og Forf. er derfor, saa vidt jeg kan se, heller ikke kommet et Skridt nærmere til en saadan Løsning end andre, der har beskæftiget sig dermed.

Den Metode, Departementschefen benytter, bestaar principielt i at sætte Bedriftenes Bruttoudbytte i Forhold til samtlige Udgifter, nemlig „Værdisummen af forbrugt Materiale, anvendt Arbejde, Forrentning af Kapitalen og Skatter til det offentlige“. Nu forekommer det mig imidlertid at være ganske klart, at den Brøk, som derved kommer frem, saaremt de paagældende Størrelser er beregnet rigtigt i alle Tilfælde maa være = 1.

Der kan ikke i nogen Bedrift gives mere eller mindre ud til de i Produktionen deltagende Personer: Materialeleverandører, Arbejdere, Driftsledere, Kapitalister, det offentlige m. m. end Værdien af den samlede Produktion.

Naar disse Størrelser efter Regnskaberne kan være forskellige, kommer det af, at det for en stor Del drejer sig om vilkaarligt fastsatte Størrelser f. Eks. 5 % Rente af en bestemt Kapital eller 6 Kr. om Dagen til Ejeren for eget Arbejde i Bedriften. At de paagældende Størrelser ikke er ansat helt hen i Vejret fremgaar imidlertid deraf, at hvis man f. Eks. som Gennemsnit over en længere Aarrække betragter den saakaldte Forrentningsprocent, i hvis Beregning de samme Størrelser jo indgaar, saa viser det sig, at den praktisk talt er ens for alle Brugsstørrelser (Husmandsbrugene danner dog en Undtagelse af Grunde som jeg ikke her skal komme ind paa).

Det vilde ganske sikkert ogsaa have vist sig, at Kvotienterne i den Brøk, Departementschefen betragter, vilde være blevet temmelig ens — og $= 1$ — for alle Brugstyper, hvis han havde vist os dette Forhold. Det gør han imidlertid ikke. Med den Motivering, at den af Driftsbureauet beregnede Driftslederløn er „rent fiktiv“, medtager han ikke denne i Brøken Nævner og faar derved som Gennemsnit for 12 Aar en Kvotient > 1 .

Man kan nu spørge: Er den beregnede Driftslederløn mere fiktiv end den for Brugerenes øvrige Arbejde beregnede Arbejds-løn; eller beregnet Rente af hans egen Kapital?

I de større Brug beregnes der jo ikke Brugeren væsentlig andet Vederlag for hans Arbejde end denne efter bestemte Regler fastsatte Driftslederløn. Det er derfor, saa vidt jeg kan se, ganske vilkaarligt at fradrage denne Post, ligesom det er vilkaarligt, naar Clausager fradrager „Jordrenten“.

Departementschefen giver imidlertid ogsaa en anden Motivering for den nævnte Fremgangsmaade end dette, at Driftslederlønnen er en fiktiv Udgift. Det han vil sammenstille er „Profit“ med de øvrige „Omkostninger“, idet netop dette Forhold efter Departementschefens Mening giver det teoretisk rette Udtryk for de forskellige Brugstypers økonomiske Betydning. Dette maa forekomme meget mærkværdigt, eftersom Begrebet „Profit“ vel nok er et af de teoretisk set mest tvivlsomme Begreber, som Nationaløkonomer kan arbejde med. Men navnlig i dette Tiffælde er Begrebet meget uheldigt, thi det omfatter jo det som normalt Vederlag for udført Arbejde beregnede Beløb, Driftslederlønnen, der ikke i nogen Henseende principielt adskiller sig fra de øvrige Arbejdsomkostninger. Driftsbureauet

regner da ogsaa med noget, det kalder Nettooverskud, og som er den Post, der fremkommer, naar man fra den samlede Indtægt trækker normal Aflønning til alle Faktorer.

Jeg kan overhovedet ikke se, at de af Departementschefen beregnede Forholdstal oplyser os om andet end Forholdet mellem den nævnte Driftslederløn og øvrige beregnede Omkostninger, og dette Forhold vil man paa Forhaand kunne skønne om, naar man kender den Maade, paa hvilken Driftslederlønnen beregnes. Iøvrigt kan man slaa op i Driftsbureauets Beretning og se, hvorledes den bevæger sig med Ejendomsstørrelsen, man finder da, at den udgør en med Ejendommen stigende Procentdel af samtlige Driftsomkostninger, indtil man naar over Bondegaardstypen. For de store Brug synker Procenttallet for Driftslederlønnen igen, uden dog at naa ned til Husmandsbrugenes Niveau.

Sætter man Driftslederlønnen i Forhold til øvrige Driftsomkostninger, maa man altsaa faa det laveste Tal for Husmandsbrugene og de store Gaarde, og det er netop ogsaa det Resultat, Departementschefens Beregninger giver, men det vilde rigtignok have været overflødigt at foretage Beregningen, da man paa Forhaand kunde angive Resultatet.

Men selv om den teoretiske Opstilling havde været rigtig, forstaar jeg ikke, hvorledes Forfatteren, naar han er klar over Afhængigheden mellem Brøkens Tæller og Nævner, saaledes som de benyttede Tal er blevet til, tør drage den Slutning, at det større Bondebrug under alle Forhold betaler Produktionsfaktorerne bedst. Forinden en saadan Konklusion kunde formes, maatte i hvert Fald de — muligvis efter hans Mening formelle — Mangler ved Regnskabstallene afhjælpes. Det maa da ogsaa være med blandede Følelser Forfatteren ser denne Slutning udnyttet i den politiske Agitation mod Udstykningen i Nationaltidende for 6. Jan. 1931.

Endnu et Punkt i Departementschefens Artikel skal her omtales. Jeg indrømmer det uheldige i, at jeg i min Bog „Husmandsbruget“ har benyttet Udtrykket „i det uendelige“ (se Citatet i Artiklen S. 389). Thi der er naturligvis en Grænse, hvor en forøget Indsats ikke længere giver nogen Tilvækst i det samfundsmæssige Udbytte. Men Grænsen ligger ikke der, hvor Departementschefen angiver, hvis jeg har forstaaet ham ret. Thi det samfundsmæssige Udbytte vil vedblive at stige saalænge, der kommer nogen Tilvækst i Produktionsværdien ÷ Værdien af Materialforbrug, uanset om Værdien af anvendt Kapital er stor eller lille. Den Grænse, Departementschefen

angiver, er den Grænse for Indsatsen, man vil gaa til, naar Produktionen skal betale sig, hvis der ikke ydes Toldbeskyttelse eller Subventioner af anden Art. Men naar man, som Dr. Laur synes at gøre, betragter det som et Formaal i sig selv at forøge det samfundsmæssige Udbytte i Landbruget, selv om man gør dette rentabelt ved Subventioner, saa ligger Grænsen altsaa ved en større Indsats. Det var det urimelige i denne Tankegang, jeg vilde vise med mine Bemærkninger, ligesom jeg ønskede at paapege det uholdbare i den Paastand, at Smaabrugenes større samfundsmæssige Udbytte pr. Arealenhed skulde være et Bevis for en bedre Økonomi i disse Smaabrug.

II.

Gensvar til Dr. Jørgen Pedersen.

Af Adolph Jensen.

Ved Opstillingen af min Formel er jeg gaaet ud fra, at de forskellige Jordbrugstypers økonomiske Betydning bør maales med Forholdet mellem den Værdi, Samfundet yder som Indsats i Driften, og den Værdi Samfundet modtager til Gengæld.

Jeg er ikke klar over, om Dr. *Jørgen Pedersen* anerkender eller bestrider Rigtigheden af dette Udgangspunkt.

Paa den ene Side siger Dr. P., at han er enig med mig i, at „hvad det gælder om er at sammenstille Bedriftens Udbytte med den Indsats, som har fremkaldt dette Udbytte“. Men senere udtaler han: „Der kan ikke i nogen Bedrift gives mere eller mindre ud til de i Produktionen deltagende Personer: Materialeleverandører, Arbejdere, Driftsledere, Kapitalister, det Offentlige m. m., end Værdien af den samlede Produktion“.

Hvad der i den sidste Udtalelse interesserer mig, er det lille indføjede „m. m.“ Hvad betyder dette „m. m.“? Naar Materialet er betalt, naar Arbejdsomkostningerne er dækkede med den faktisk udbetalte Løn og det beregnede Vederlag til Brugeren og hans Familiemedlemmer for det af dem udførte Arbejde, naar Brugeren har faaet godskrevet sædvanlig eller beregnet Driftslederløn, naar der er betalt Renter af den laante Kapital og godskrevet Ejeren Renter af hans egen Kapital, og naar Stat og Kommune har faaet det Beløb, der paahviler Ejendommen i Skatter og Afgifter, fremkommer der en positiv eller negativ Rest — et Overskud eller et Underskud, som kommer Brugeren til Gode eller falder ham til Last.